

B O E K E N

Het verdriet van Roethof?

Jan J.M. van Dijk bespreekt:
Femke Halsema, *Ontspoord: opstellen over criminaliteit en rechtshandhaving*, WBS, 1995.

De op 13 januari 1996 overleden oud justitiewoordvoerder van de PvdA in de Tweede Kamer Dr. H. Roethof laat een leegte achter voor iedereen die geïnteresseerd is in een links beleid ten aanzien van criminaliteit. Tot op het laatst van zijn leven bleef Roethof in woord en geschrift adviezen geven over het criminaliteitsbeleid. Hij deed dat ondermeer in de jury van de naar hem genoemde Nederlands-Belgische prijs voor het meest geslaagde preventieproject, maar ook in ingezonden brieven, persoonlijke correspondentie en gesprekken.

De criminologe Femke Halsema heeft een bundel opstellen gepubliceerd over criminaliteit en strafrecht die is uitgegeven door de Wiardi Beckman Stichting. Zij besteedt ruim aandacht aan de rapporten van de door Roethof voorgezeten commissie kleine criminaliteit en noemde het eerste opstel: het verdriet van Roethof. Het gedachtengoed van de commissie Roethof zou zijn verengd tot sociale controlebeleid, oftewel tot bewaking en beveliging.

De bundel verdient een uitvoerige bespreking. De opstellen zijn vlot en zonder jargon geschreven, goed gedocumenteerd en behandelen belangrijke onderwerpen. De veelkoppige crimi-

naliteitsproblematiek – inbraken, berovingen en de georganiseerde misdaad – behoort tot de grote problemen van de huidige tijd. In alle Westerse landen kost het veiligheidsbeleid van de overheid steeds meer geld terwijl het rendement van de inspanningen twijfelachtig is. In delen van de Verenigde Staten is de begroting voor justitie thans even groot als die voor onderwijs. Ook in Nederland is de begroting van justitie de snelste groeier. Alle reden dus voor een grondig politiek debat. Merkwaardigerwijze blijft dit 'criminologendebat' de laatste tijd bijna geheel achterwege. De aanpak van de criminaliteit is op het IRT-debat na gedepolitiiseerd geraakt. De onderhavige bundel kan wellicht als knuppel in het hoenderhok werken. Graag lever ik op persoonlijke titel een bijdrage aan het broodnodige debat.

Femke Halsema citeert vooral het minder bekende tweede rapport van de commissie Roethof. Wat Halsema in dat rapport aansprekt is de opvatting dat het overdragen van normen en waarden aan een nieuwe generatie slechts kan lukken indien jongeren zich deelgenoot weten van de gemeenschap waarbinnen die normen gelden. Geen gedeelde normen zonder gedeelde belangen of ten minste gedeelde idealen. Ook Kees Schuyt heeft hierop in zijn recente studie over de marginalisering van kwetsbare jongeren gewezen.* Socialisatie veronderstelt bindingen. Dit betekent dat geïnvesteerd moet worden in stabiele gezinnen, opleidingen en werk.

INHOUD

- Het verdriet van Roethof?
Marga Klompé en het juffrouwschap
Herman Heijermans
Sociaal-democratie en 'Europa'

B O E K E N

De aanbeveling van de commissie Roethof dat zou moeten worden geïnvesteerd in het onderwijs en in werk voor jongeren zijn volgens Halsema zeer onvoldoende uitgevoerd. Roethof heeft daarover in interviews zijn teleurstelling geuit en in dat verband spreekt Halsema van 'Het verdriet van Roethof'.

Dat Halsema in herinnering brengt dat de commissie Roethof een voldoende niveau van maatschappelijke integratie als voorwaarde zag voor de overdracht van normen lijkt me zeer terecht. Ik heb echter mijn twijfels over dat veronderstelde verdriet van Roethof over de effectiviteit van zijn commissie. Voorzover mij bekend, was hij redelijk content met de gang van zaken. Zijn commissie heeft om te beginnen een einde gemaakt aan de relativiserende, probleemverdringende visie op criminaliteit die vanaf de jaren zestig in linkse kringen in zwang was. Hij zelf heeft nooit tot de relativerders behoort omdat hij scherp inzag dat de vergoeliking van criminaliteit uiteindelijk slechts de brutalen in de kaart speelt. Dat hij in dat opzicht binnen zijn eigen partij en elders een omslag in het politieke denken heeft kunnen helpen bewerkstelligen heeft hem mijns inziens voldoende gegeven. Hij was zeker ook ingenomen met de snelle groei van de Halt-bureaus, de slachtofferhulp en vormen van functioneel toezicht zoals stadswachten. Deze en andere vernieuwingen in het Nederlandse beleid met betrekking tot criminaliteit kunnen op naam van zijn commissie worden geschreven

en daarmee op naam van de PvdA.

Uiteraard waren er ook teleurstellingen. Dat de toenmalige minister van onderwijs, de heer Deetman, weinig ophad met voorstellen voor een grotere pedagogische rol voor de school en dat de banenplannen voor jongeren slechts moeizaam van de grond kwamen, werd door Roethof betreurd. Maar deze teleurstellingen waren voor hem geen reden voor generaliserende kritiek op of moedeloosheid over het gevoerde beleid. Het is mijns inziens onjuist hem als een teleurgesteld man af te schilderen.

Kenmerkend voor Roethof lijkt mij te zijn geweest dat hij zich weliswaar bewust was van de diepere maatschappelijke oorzaken van criminaliteit en de noodzaak daaraan wat te doen maar ondertussen een scherp oog had voor de even grote noodzaak om als politicus in het hier en nu concrete oplossingen voor concrete problemen van concrete mensen te bieden. Hij heeft zich bij mijn weten nooit aangetrokken gevoeld tot de onder zogenoemde kritische criminologen courante minachting voor symptoombestrijding. Indien het symptoom vervelend is – hetgeen met criminaliteit in hoge mate het geval is – zijn kleine stappen in de richting van een betere beheersing ervan uiterst welkom. Juist met betrekking tot de criminaliteit is *piecemeal engineering* te verkiezen boven fundamentele kritiek die politiek niet of nauwelijks is te vertalen in concrete programma's. De radicale criminologie heeft in mijn ogen altijd een hoog farizeeërgehalte gehad. Het is al

te gemakkelijk om op hoge toon in algemene termen te pleiten voor meer sociale rechtvaardigheid maar er niet bij te zeggen hoe de overheid in een land als Nederland dat financieel-economisch zou kunnen realiseren.

Halsema: een nieuwe radicaal?

Femke Halsema wekt in verschillende van haar opstellen de indruk dat zij terugverlangt naar de radicale opvattingen over misdaad en straf. De ernst van het probleem moet volgens haar niet worden overdreven en criminaliteitspreventie die is gericht op het versterken van de sociale controle tast de vrijheid van de burgers aan. De oorzaken liggen in de maatschappelijke structuren en het probleem moet derhalve op dat niveau worden aangepakt. Tot het radicale gedachtegoed hoort ook de opvatting dat drugsverslaving een schijnprobleem is dat door middel van decriminalisering eenvoudig is op te lossen. Halsema toont zich ook voor deze radicale influistering gevoelig.

In het slothoofdstuk maakt zij echter een verrassende zwenking. De radicale benadering waarvoor zij eerder steeds sympathie heeft getoond, wordt per saldo toch afgewezen. Zij onderkent het gratuite karakter van theoretische verwijzingen naar de diepere oorzaken die niet worden vertaald in concrete politieke voorstellen en wijst er tevens op dat hierdoor in feite ruim baan wordt geboden aan de verdere expansie van de strafrechtspleging. Zij beseft ook dat decriminalisering van heroïne en cocaïne slechts in internationaal verband te overwegen is en dus voorals-

B O E K E N

nog een puur academisch gedachtenexperiment blijft.

Aan het einde van Halsema's bundel komt het gelukkig dus allemaal toch nog goed. Het zou ook treurig zijn indien de jonge generatie criminologen zou terugrijpen op de radicale retoriek van weleer. In Engeland hebben veel progressieve criminologen radicaal gebroken met het radicale verleden en wordt gesproken van het nieuwe realisme in de criminologie. Ook Halsema kiest gelukkig voor een realistische benadering. De vraag is dan wel wat Halsema zelf voor aanbevelingen doet. Zij bepleit pragmatisme en bij de toepassing van het strafrecht scepsis en bescheidenheid. Dit zijn behartenswaardige adviezen maar een nieuwe richting in het linkse veiligheidsbeleid kan ik er toch niet in zien. Het meest concreet is haar aanbeveling om gebruikersruimten open te stellen waarbinnen hard drugsverslaafden ongestoord hun drugs kunnen gebruiken. Dit voorstel is door het Amsterdamse gemeenteraadslid Van der Laan onmiddellijk resoluut van de hand gewezen. De eerdere negatieve ervaringen in het Amsterdamse met de café-achtige ruimten van wethouder Vorrink liggen waarschijnlijk nog te vers in het geheugen. Naar mijn mening zou het goed zijn om enkele experimenten met gedoogde gebruikersruimten uit te voeren. In onder andere Hamburg en Den Haag zijn daarmee goede ervaringen opgedaan. Ik vind dit een goed en realistisch idee. Maar met deze ene zwaluw is het nog geen zomer in het linkse veiligheidsbeleid.

Het zou volgens mij jammer zijn en een reden voor verdriet indien de PvdA zich in de toekomst zou gaan distantiëren van situationele preventie waarvan de stadswachten en dergelijke de zuiverste vertegenwoordigers zijn. De financieel sterkeren en het bedrijfsleven voeren het beveiligingsniveau op. Dit zal ertoe leiden dat een deel van de criminaliteit verschuift naar de minst beveiligde doelwitten. Het is de taak van de overheid ook op dit gebied de zwakkeren te ondersteunen, dat wil zeggen om in sociaal-zwakkere wijken de veiligheid te verhogen. Een rechtvaardige verdeling van slachtofferschap is een heel fatsoenlijke en binnen de traditie passende PvdA-doelstelling. Dit alles gebeurt nog steeds te weinig structureel. Vergeleken met andere beleidsterreinen zoals volkshuisvesting of welzijn stelt het veiligheidsbeleid van de meeste gemeenten nog weinig voor. Er zijn wel stuurgroepen, studieconferenties en brochures maar in de meeste gemeenten is er nog niet eens een full time ambtenaar aangesteld voor het ontwikkelen en bewaken van het veiligheidsbeleid. Volwassen afdelingen voor het veiligheidsbeleid zijn er behalve in Rotterdam in feite nog nergens. In België – pas enkele jaren geleden onder Tobback begonnen met misdaadpreventie – is de gemeentelijke infrastructuur voor veiligheidsbeleid thans sterker dan bij ons. Structureel zwak in de Nederlandse verhoudingen is ook de ophanging van het veiligheidsbeleid aan de openbare orde portefeuille van de niet-gekozen en dus relatief a-

politieke burgemeester. Ook de samenwerking met het openbaar ministerie – een onderwerp waarover reeds twintig jaar wordt geconfereerd – is nog steeds problematisch. Voor de verwezenlijking van Roethofs erfgoed zijn er, kortom, nog bergen te verzetten.

Situationele preventie

Halsema's geringe waardering voor de situationele preventie is inmiddels een belangrijk signaal. Ook op een door de Wiardi Beckman Stichting georganiseerde studieweekend voor studenten viel mij op dat situationele preventie de nieuwe generatie niet bijster aanspreekt (dus het is gewoon een kwestie van betere sloten?). Deze benadering wordt kennelijk gezien als te technisch en daardoor als ongeloofwaardig. Er moeten dus nieuwe vormen voor worden gevonden. Halsema bepleit een betere aanpak van de sociaal-economische problemen in bepaalde wijken. Of daarvoor voldoende geld beschikbaar kan worden gemaakt, is de vraag. In ieder geval heeft de ervaring in de vs met zogenoemde *empowerment zones* geleerd dat dergelijk beleid weinig oplevert indien niet mede de criminaliteit wordt bestreden. In een apert onveilige buurt wil geen ondernemer investeren, ook al krijgt hij daarvoor subsidie. Bij de brede aanpak hoort mijns inziens ook een pakket situationele preventie en meer aandacht voor opvoedingsondersteuning. Bovendien zouden de zich bedreigd voelende burgers meer moeten worden betrokken bij de vormgeving van hun eigen veiligheid door middel van wijk-

B O E K E N

gebonden acties. Wellicht zou juist de PvdA niet slechts moeten pleiten voor sociaal-economische oplossingen, maar ook actief moeten zoeken naar nieuwe vormen van buurtpreventie. Vormen die dan niet slechts zijn gericht op het aanbrengen van betere sloten en signaleren van verdachte personen maar op het signaleren en aanpakken van zich in de eigen wijk afspelende integratie- en opvoedingsproblemen van jongeren. In het kader van het grote stedenbeleid wordt thans fors geïnvesteerd in de aanpak van jeugdgedelinquentie, onder andere via het onderwijs. In aansluiting hierop kunnen wellicht nieu-

we initiatieven worden genomen voor meer participatie van de inwoners van de betrokken wijken. Een van de grootste opdrachten voor de komende jaren is in dit verband de ontwikkeling van vrijwilligerswerk binnen de etnische minderheden.

De oplossing voor maatschappelijke problemen zullen naar het zich laat aanzien in toenemende mate moeten worden gevonden op het niveau van wijken. Het gezamenlijk aanpakken van veiligheidsproblemen in de wijk lijkt me een mooie proeftuin voor het communitarisme à la Etzioni – volgens de leider van new Labour, Tony Blair – een van de

nieuwe ideologische bronnen van de sociaal-democratie.

Halsema's bundel heeft wat de inhoud van het toekomstige veiligheidsbeleid betreft een open einde. Dit betekent dat de lezer wordt geprikkeld er het zijne van te denken. Dat dit leuke en belangrijke boekje vele kritische lezers moge krijgen!

*C.J.M. Schuyt, *Kwetsbare jongeren en hun toekomst*, Den Haag: vws mei 1995

JAN J. M. VAN DIJK
is hoogleraar criminologie R U
Leiden/directeur Justitiële Strategie
ministerie van Justitie

